

EN ROUTE POUR AUGMENTER LA MOTIVATION AUF DEM WEG ZU MEHR MOTIVATION

Kunnen docenten iets doen om de motivatie van hun leerlingen voor Duits en Frans te verhogen? Hoe staat het momenteel eigenlijk met die motivatie? Hoe vertalen docenten de inzichten verkregen uit wetenschappelijk onderzoek praktisch naar hun eigen lespraktijk? Gezamenlijk op weg naar meer motiverend talenonderwijs.

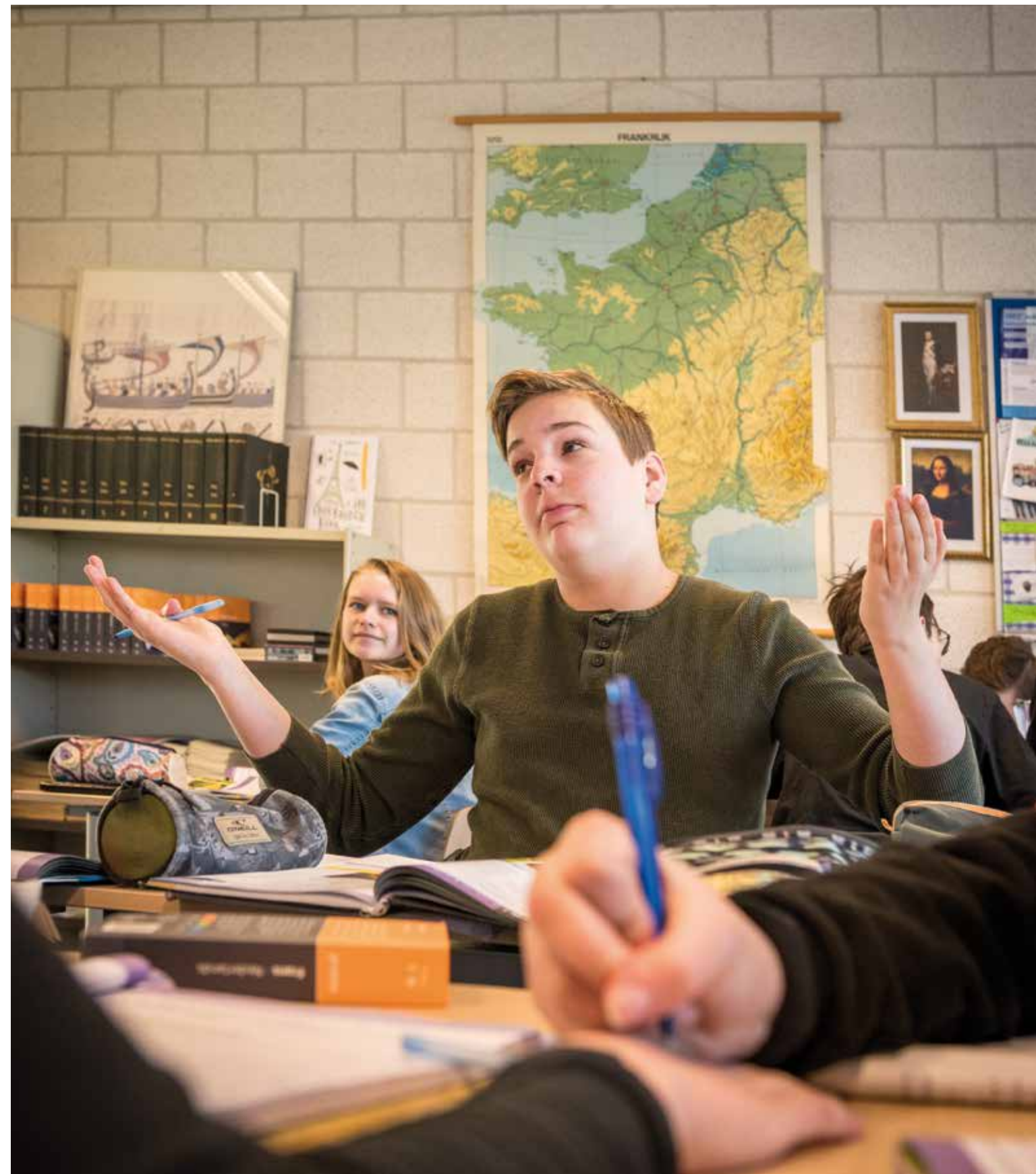
INGE ELFERINK, MATTHIAS MITZSCHKE, GERDA BOSVELD & GERBEN KOOPS

In de klas zag ik dat leerlingen vaak braaf de grammatica-, tekst-, spreek- en luisteroefeningen uit het boek maakten, de stof voor een toets leerden en in voorgestructureerde zinnen en oefeningen lieten 'zien' dat ze de stof 'beheersten', maar ik zag ook dat leerlingen het tegelijkertijd erg lastig vonden om zelf spontaan te spreken en te schrijven over datzelfde onderwerp. Vaak wordt er veel energie en tijd in een onderdeel van de taal gestoken, maar valt het rendement op langere termijn erg tegen, omdat de stof voor de leerlingen niet in een betekenisvolle context geplaatst wordt. (Gerda Bosveld, docente Duits)

Hoewel het Nederlandse onderwijssysteem volgens de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) tot de beste ter wereld behoort, ty-

peert deze organisatie Nederlandse leerlingen ook als ongemotiveerd en een tikkeltje lui. Ze hebben niet de motivatie om alles uit zichzelf te halen, en ons onderwijssysteem slaagt er te weinig in leerlingen te laten excelleren. Eerder onderzoek bevestigt dit beeld voor de talen (Busse, 2017; Duitsland Instituut Amsterdam, 2010). Canton en Klein (2009) concludeerden al dat het verhogen van de motivatie voor zowel Duits als Frans van belang is om een daling van het taalniveau tegen te gaan. Motivatie kan verhoogd worden door meer rekening te houden met de individuele (taal)ontwikkeling van leerlingen en door hen op niveau uit te dagen. De Inspectie van het Onderwijs geeft aan dat meer aandacht voor differentiatie in de lessen nodig is en constateert ook dat veel docenten het lastig vinden om dat in de praktijk te brengen.

Een aantal ervaren talen docenten wilde de uitdaging aangaan en de motivatie van leerlingen verhogen door meer rekening te houden met verschillen tussen leerlingen. Voor haar promotieonderzoek volgt Inge

Het promotieonderzoek van Inge Elferink, dat wordt begeleid door prof. dr. Klaas van Veen, dr. Marjon Tammenga-Helmantel en dr. Jan Berenst, heeft als doel beter te begrijpen hoe het professionele leren van docenten Frans zich ontwikkelt en daaraan gekoppeld de motivatie van hun leerlingen, en bestaat uit de volgende deelstudies:

- Hoe staat het met de motivatie van leerlingen voor Frans in de brugklas? Leerlingenvragenlijst motivatie (N = 298) en leerlinginterviews (N = 10).
- Hoe verloopt de ontwikkeling van (vak)didactische ontwerpvaardigheden bij docenten Frans wanneer zij een aanpak ontwerpen met de intentie de motivatie van hun leerlingen te verhogen? Multiple-casestudy (N = 5).
- Hoe ontwikkelt de motivatie van leerlingen voor het Frans zich wanneer hun docenten bovenstaande aanpak aanbieden? Multiple-casestudy (N = 10).
- Hoe ontwikkelt het professionele leren van docenten Frans zich wanneer zij een aanpak ontwerpen en implementeren om de motivatie van hun leerlingen te verhogen? Multiple-casestudy (N = 5).

Kader 1. Deelstudies

Elferink de professionele ontwikkeling van vijf van deze docenten Frans en onderzoekt ze de aard en ontwikkeling van de motivatie van havoleerlingen voor het vak Frans in de eerste twee jaren van het voortgezet onderwijs (zie kader 1). In deze bijdrage laten we de praktische opbrengsten van het project voor de lespraktijk zien op basis van de ontwikkeling en ontwerpen van de deelnemende docenten.

Om te onderzoeken hoe docenten lesmateriaal ontwerpen om de motivatie van hun leerlingen te verhogen en hoe zij zich daarin ontwikkelen, startte Elferink samen met collega-vakdidacticus Matthias Mitzschke in september 2015 een bovenschoolse professionele leergemeenschap (plg), waarbinnen docenten Duits en Frans gezamenlijk werkten aan het ontwikkelen van

motiverender vreemdetalenonderwijs. Gedurende twee jaar waren er jaarlijks elf bijeenkomsten van drie uur. Het eerste jaar lag de nadruk op het vergroten van kennis over motivatie voor het leren van vreemde talen op basis van vakdidactische literatuur, zoals Dörnyei en Hadfield (2013) en Dörnyei en Ushioda (2011). Hierbij kwamen thema's aan de orde als differentiatie, taakgericht taalonderwijs (Bimmel & Weststrate, 2014), hele-taak-eerst (Janssen, Hulshof & Van Veen, 2016), communicatief talenonderwijs, en evaluatie en toetsing. Op basis van deze input en discussies ontwikkelden de docenten zelf een aanpak om de motivatie te verhogen, rekening houdend met hun eigen context, zoals de schoolcultuur, hun eigen leerlingen en de praktische haalbaarheid. Een fascinerende uitdaging voor alle betrokken partijen! Tijdens het tweede jaar van de plg werden de ontworpen materialen geïmplementeerd en verder ontwikkeld.

Motiverend talenonderwijs

Tijdens de ontwerpfase gaven veel docenten de voorkeur aan het verhogen van motivatie door differentiatie met niveaugroepen. Mitzschke: 'De leerstof, in eerste instantie vaak de grammatica, werd daarbij op drie instructie-niveaus aangeboden. Na de eerste ervaringen met taken veranderde dat echter snel. Leerlingen gingen actief met de gegeven thema's van een taak aan de slag, gaven deze op hun eigen wijze en taalniveau vorm, waarbij ze in feite zelf differentieerden.'

De docenten raakten enthousiast over hele-taak-eerst. Gerben Koops, docent Frans: 'We kozen ervoor de taak, die achteraan in het hoofdstuk staat, complexer te maken en deze al uitvoerig te introduceren tijdens de eerste les. Zo werd het voor de leerlingen meteen duidelijk waarom zij aan een hoofdstuk werkten. In mijn eigen opzet heb ik ervoor gekozen de eerste twee lessen van de week te werken uit het boek, waarbij er een bepaalde vaardigheid aan bod komt. Leerlingen die moeite hebben met deze vaardigheid bevinden zich in een groep die meer instructie krijgt. Dit kan per vaardigheid verschillen. Tijdens de derde les werken de leerlingen aan de taak, waarbij ze het geleerde toepassen in de taak en waarbij ze de stof uit het hoofdstuk moeten gebruiken om de taak tot een goed einde te brengen.' Koops ontwierp uiteindelijk bij ieder hoofdstuk uit zijn leergang twee creatieve, productieve taken die inhoudelijk met elkaar verbonden waren (zie kader 2 voor een voorbeeld).

Gerda Bosveld, docente Duits, wilde door het invoeren van een grote, complexere taak aan de start van een nieuw hoofdstuk haar leerlingen uitdagen om de taal te

Schrijftaak niveau A2:

Ik kan in korte, eenvoudige omschrijvingen vragen stellen en antwoord geven over vragen die betrekking hebben op eten en drinken. Ik kan de boodschap van het gesprek goed overbrengen.

Qu'est-ce qui se passe?

Wie houdt er niet van lekker eten? En dat gezellig met je vrienden? Dat is precies wat jullie gaan doen in een aflevering van de spannende soap *Qu'est-ce qui se passe?*. Een van jullie nodigt zijn/haar vrienden uit om gezellig te komen eten. Op de dag van het etentje loopt alles op rolletjes, het eten is goed, het gezelschap gezellig, maar dan gaat de bel en staat er iemand voor de deur die letterlijk en figuurlijk roet in het eten gooit...

Jullie gaan een aflevering van de soap *Qu'est-ce qui se passe?* maken. Jullie werken in een groepje van maximaal vier personen. Aan het einde van het hoofdstuk wordt de opname van de soap klassikaal getoond. Voor deeltaak 1 krijgen jullie 3 weken de tijd, voor de totale taak krijgen jullie 6 weken de tijd. Voor het maken van de taak kun je gebruikmaken van de bronnen van *Chapitre 6* uit het tekstboek, daarnaast kun je ook gebruikmaken van woordenboeken, grammatica-overzichten en je kunt uiteraard rekenen op de hulp van je docent.

- Maak een duidelijke taakverdeling (zorg ervoor dat iedereen ongeveer evenveel aan het woord komt in de soap).
- Schrijf het script in zijn geheel uit.
- Iedereen moet minimaal tien (korte) zinnen spreken in de soap.
- Zorg voor een passend decor.
- Denk aan passende kleding.
- Zorg voor een goede cliffhanger.
- Bekijk op het beoordelingschema of je taak aan de minimale eisen voldoet.

Na 3 weken dient af te zijn:

- het complete script (ingeleverd op papier en per e-mail);
- een schets van het decor dat jullie nodig hebben/gaan maken.

Beide onderdelen zullen worden beoordeeld (cijfer deeltaak 1).

Kader 2. Voorbeeldtaak Frans schrijfvaardigheid

gebruiken in een zinvolle context. Vanuit deze hele taak bedenkt iedere leerling wat hij nodig heeft om de taak goed uit te kunnen voeren op bijvoorbeeld het gebied van woordenschat en grammatica en waar hij deze informatie vandaan kan halen. De taak is gebaseerd op de thema's die in de leergang aangeboden worden. Kader 3 bevat een voorbeeld uit de derde klas waarin het bijvoeglijk naamwoord, de voltooidde tijd van het werkwoord, voorzetsels, landen en transportmiddelen behandeld zijn.

Gerda Bosveld: 'Om deze taak goed te kunnen uitvoeren, oefenen de leerlingen de grammaticale onderwerpen van de taak. Hun woordenschat verzamelen zij uit teksten en YouTube-filmpjes. Zo schrijven de leerlingen hun eigen teksten en worden ze uitgedaagd materiaal in de doeltaal te verzamelen.'

Veranderende rollen

Monitoring van het plg-proces toont dat leerlingen en docenten aangeven dat hun rol in het leerproces is ver-

FERIEN! WIR VERREISEN!

Thema: Europäische Länder und Sprachen

Du hast zusammen mit einer Freundin einen Preis gewonnen. Ihr bekommt € 10.000 und macht eine sechswöchige Reise durch Europa. Ihr besucht 3 bis 5 Länder.

Anhand dieser Reise macht ihr ein Ferienbuch. In dem Ferienbuch gibt es Bilder und ihr schreibt einen Reisebericht. Darin schreibt ihr über eure Erlebnisse. Ihr schreibt auch welche Verkehrsmittel ihr benutzt habt, wo ihr gewohnt habt, was ihr alles gesehen habt.

Am Ende gibt es eine Kostenübersicht.

Benutze folgende Wörter / Grammatik:

Wortschatz Verkehrsmittel / Europäische Länder / Präpositionen nach, zu, in / Adjektiv / Perfekt / Imperfekt.

In der Deutschstunde erzählt ihr euren Mitschülern in einem „Pitch“ von 2 Minuten über eure Reise.

Kader 3. Voorbeeldtaak Duits

anderd. Koops: 'De leerlingen zijn meer regisseur geworden van hun eigen leren. Doordat de leerlingen gedurende het schooljaar meer gewend raakten aan de andere manier van werken, was het mogelijk de taken steeds complexer te maken. De leerlingen konden er steeds meer hun creativiteit in kwijt. Ze wisten ook steeds beter waar ze goed in waren, waar ze hulp bij konden vragen én werkten aan een product waarbij ze het geleerde toe-pasten in een reële situatie. Hierdoor konden ze hun tijd efficiënter indelen. Ongemerkt heb ik niet alleen de leerlingen naar een hoger plan weten te brengen, maar ook mijn eigen functioneren onder de loep durven nemen.

Eerder gaf ik vrij klassikaal-frontaal les, nu meer vraag-gestuurd. Door toetsen te analyseren is het gemakkelijker geworden te bekijken welke leerling zichzelf goed kan redden en welke leerling meer ondersteuning nodig heeft. In de taakles is mijn rol veranderd naar coach, waarbij ik de leerlingen tijdens hun werk begeleid door aan te schuiven en hulp te bieden waar nodig.'

Gerda Bosveld vult aan: 'Eerst liet ik de leerlingen helemaal vrij om vooral niet sturend te zijn, maar nu heb ik bewust tussenevaluaties gepland om de vinger aan de pols te houden, zodat de leerlingen alle onderdelen verwerken.'

BEOORDELINGSCRITERIA SCHRIJVEN A2	GOED	VOLDOENDE	ONVOLDOENDE
woordenschat	7-9 points ik beheers alle woorden om een script te beginnen, te begroeten, te bedanken en om eenvoudige dingen te vragen/zeggen	4-6 points ik beheers de meest noodzakelijke woorden om een script te beginnen, te begroeten, te bedanken en om eenvoudige dingen te vragen/zeggen	1-3 points ik beheers niet voldoende woorden om een script te beginnen, te begroeten, te bedanken en om eenvoudige dingen te vragen/zeggen
grammatica (vervoegingen, geslacht en getal, voorzetsels, aanwijzend voornaamwoord, delend lidwoord et cetera)	3 points ik kan de aanwijzend voornaamwoorden en delend lidwoorden correct toepassen en hierin het juiste geslacht en getal gebruiken	2 points ik kan een aantal aanwijzende voornaamwoorden en delend lidwoorden correct toepassen en hierin het juiste geslacht en getal gebruiken	1 point ik kan geen aanwijzend voornaamwoorden en delend lidwoorden correct toepassen en hierin het juiste geslacht en getal gebruiken
zinsopbouw	7-9 points ik kan alle geleerde vaste formules gebruiken in eenvoudige zinnestjes, zonder fouten, met nog wat extra's	4-6 points ik kan een aantal vaste formules gebruiken met het juiste woordgebruik, met soms een fout erin	1-3 points ik kan een klein aantal zinnen formuleren met nog veel storende fouten erin
boodschap/inhoud	7-9 points ik kan overbrengen wat ik wil zeggen	4-6 points ik kan gedeeltelijk overbrengen wat ik wil zeggen	1-3 points ik kan niet overbrengen wat ik wil zeggen
bonus	3 points ik heb voor veel creativiteit gezorgd in het script	2 points ik heb voor een beetje creativiteit gezorgd in het script	1 point ik heb geen creativiteit gebruikt in het script
Cijfer: totaal aantal punten delen door 3,6			

Kader 4. Rubric Frans voor schrijfvaardigheidstaak (zie kader 2)

Een valide, betrouwbare en transparante toetsing bleek onmisbaar. Leerlingen willen niet alleen maar leuke lessen, maar ook feedback en cijfers. Alle deelnemende docenten hebben uiteindelijk rubrics voor de beoordeling van de taken gemaakt. De ervaring leerde dat leerlingen met duidelijke criteria heel goed in staat waren hun medeleerlingen te beoordelen en dat ze zelf ook leerden van het geven van peer-feedback. 'Door de rubric meteen toe te voegen aan de taak, weten de leerlingen van tevoren waarop ze beoordeeld worden. Leerlingen gebruiken de rubric vaak als afvinklijst', aldus Bosveld. Verschillende docenten besloten tijdens het proces ook punten toe te kennen voor creativiteit en originaliteit van leerlingen. Zie kader 4 en 5 voor concrete voorbeelden van de verschillende beoordelingscriteria voor de bovenstaande taken en hun wegging.

Tot slot

Zowel leerlingen als docenten zijn gemotiveerder door uitdagend talenonderwijs met hele-taak-eerst, waarbij er meer aandacht is voor de productieve vaardigheden en toepassing van de leerstof, keuzevrijheid voor de leerlingen, aansluiting bij hun persoonlijke belevingswereld en omgeving, en het uiten van creativiteit. Hoewel we alle vier trots zijn op het resultaat dat we na twee jaar samenwerken hebben bereikt, blijven we onze zoektocht naar motiverender talenonderwijs voortzetten. *Continuons la route, verfolgen wir den Weg!*

Voor meer informatie over dit project kunt u zich wenden tot de auteurs via <inge.elferink@rug.nl>, <i.elferink@nhl.nl>, <m.g.e.mitzschke@nhl.nl>, <g.bosveld@ooz.nl> en <g.koops@zuyderzeelyceum.nl>.

Meer informatie over het Expertisecentrum Vakdidactiek Noord is te vinden op <www.rug.nl/education/lerarenopleiding/professionalisering>. Het ontwikkelde materiaal wordt gepubliceerd in de reeks van het Expertisecentrum Vakdidactiek Noord en gratis ter beschikking gesteld.

LITERATUUR

- Bimmel, P., & Weststrate, C. (2014). Taakgericht taalonderwijs. In P. Bimmel & C. Weststrate, *Vreemde-talendidactiek in veertig (en meer) werkbladen: De eerste beginselen* (p. 85–106). Amsterdam: Kohnstamm Kennisreeks.
- Busse, V. (2017). Plurilingualism in Europe: Exploring attitudes toward English and other European languages among adolescents in Bulgaria, Germany, the Netherlands and Spain. *Modern Language Journal*, 101, 566–582.
- Canton, J., & Klein, D. (2009). *Vakdossier Frans/Duits*. Enschede: SLO.
- Dörnyei, Z., & Hadfield, J. (2013). *Motivating learning*. Harlow: Pearson.
- Dörnyei, Z., & Ushioda, E. (2011). *Teaching and researching motivation* (2e ed.). Harlow: Pearson.
- Duitsland Instituut Amsterdam. (2011). *Rapport belevingsonderzoek Duits 2010*. Amsterdam: Auteur.
- Janssen, F., Hulshof, H., & Veen, K. van. (2016). *Uitdagend gedifferentieerd vakonderwijs: Praktisch gereedschap om je onderwijsrepertoire te blijven uitbreiden*. Leiden/Groningen: ICLON/Lerarenopleiding RUG. Geraadpleegd via <http://wordpress2.iclon.nl/iclonboekenblog/wp-content/uploads/2016/03/uitdagendgedifferentieerdvakonderwijsdef.pdf>

BEWERTUNG FERIE! WIR VERREISEN!					28 Punkte
Reisebericht					
Titelblatt	0	1			
Länder 5 → 2; 4 → 1½; 3 → 1	0	1	2		
Grammatik: nach, zu, in	0	1	2	3	
Grammatik: Adjektiv	0	1	2	3	
Partizip	0	1			
Verben	0	1	2		
Wortschatz	0	1	2	3	4
Text/Bilder	0	1			
Pitch	0	1	2	3	
Schülerpunkte	0	1	2		
Rechtzeitig	0	1			
Informationsgehalt	0	1	2	3	
Extra	0	1	2		

Kader 5. Rubric Duits